

L. Simon László

Akiknek megadta a sors

Csodálatos, fájdalmasan szép és döbbenetesen megrázó történeteket őrzünk magunkban Közép-Európának ezen a vidéken. Olyanokat, amelyekből könnyfakasztó filmdramákat készítenének a hollywoodi álomgyárban, ha nem nálunk, nem velünk történtek volna meg. Mi viszont alig írtunk, rendeztünk meg belőlük néhányat, sőt mifelénk évtizedekig a nagy elbeszélések végéről papoltak a posztmodern prófétái. Mindeközben Amerikában a fél világ történelmi regényeit írták át celluloidra, az európai nagy nemzetek filmesei és tolforgatói pedig személyes és családi történeteken keresztül értelmezték a huszadik század sorsfordító mozzanatait, a művészet erejével segítve a traumák feldolgozását. Ezzel szemben Európának ezen a vidékén nagyon sok elmesélendő történettel, lezárandó üggyel, csöndes emlékezéssel vagyunk adósai önmagunknak, felmenőinknek és gyermekeinknek.

Gyönyörűen berendezett, a Dunára néző parlamenti dolgozószobám ajtajára felragasztottam dédapámnak az az életrajzát, amelyet a volt császári és királyi 69. „Hindenburg” gyalogezred 1937-ben megjelent világháborús emlékalbumából másoltam ki: „Huszár Gábor gyalogos, földbirtokos, Sárbogárd. 1912-ben vonult be ezredünk III-ik zászlóaljához ténylegese szolgálatra és ment ki a zászlóaljjal a szerb hadszíntérre. Végig küzdötte a szerbiai hadjáratot, majd a zászlóaljjal az olasz frontra ment. Részt vett az I-XII. Isonzó csatában és a Piave menti harcokban, a front összeomlásáig. Huszár Gábornak megadta azt a sors, hogy állandóan az első vonalban küzdve a háború első napjától a frontokon eldördült utolsó ágyúlövésig egyhuzamban, összesen tehát 51 hónapig harcolhasson. Ilyen teljesítményt kevesen mutathattak fel hadseregükben.”

„Huszár Gábornak megadta azt a sors...”- olvasom sokadszor is újra azokat a szavakat, amelyek miatt mindennapi figyelmeztetésként ott van a szobámban a kivágat: amikor kimegyek az ajtón, ne felejtsek el ránézni a fiatal katonaaarcra, s emlékezni arra, hogy milyen szerencsés vagyok, hogy minden küzdelmem és fájdalmas veszteségem ellenére milyen könnyű étellel ajándékozott meg a teremtető. Dédapámnak megadta a sors, hogy a háború első napjától az utolsóig az első vonalban harcolhasson. Az első vonalban küzdeni az Isonzónál azt jelentette, hogy minden nap, télen a mínusz 15 fokban, nyáron a rekkenő hőségben csak állsz a lövészárookban, lónek rád, s te visszalósz. Esetleg alkalmanként megrohamoznak felszuronyozott puskákkal, és a közelharcban, hogy életben maradj, az ellenfélbe kell döfnöd a saját bajonetedet. Olyan ez, mint egy ajándék? Mint egy kegy, ami a Jóisten különleges figyelmének köszönhető? Avagy valójában azt adta meg neki a sors, hogy ezek után életben maradt, s nem járt úgy, mint Remarque hős, Paul Baumer a Nyugaton a helyzet változatlan című örökbecsű könyvben?

Egyszer meg kellene írnom a magam és a gyermekeim számára ennek a dédapámnak a történetét is. Hogy mi lett vele a nagy háború után, miképpen lett gyönyörű birtoka Sárbogárdon, hogyan alakult a három leány sorsa, akik közül kettő még most is él, a harmadikat pedig éppen ezen a héten temettük el. Valahogy szavakba kellene öntenem azt is, ahogyan kiházásította a gyermekeit, a férjek kalandos életét, s a földre szórt mondatokból kellene összeraknom azt a történetet is, amely arról szólna, hogy ez a büszke földbirtokos, nyakas kálvinista miképpen élte túl azt, hogy ez a büszke földbirtokos, nyakas kálvinista miképpen élte túl azt, ahogy egyik napról a másikra kulákká, majd földönfutóvá vált, a két kezével felépített háza pedig átváltozott Május 1. majorrá.

S persze lennének melléktörténetek is. Egyszer például a nagyanyám a sárbogárdi főszolgabíróról mesélt nekem, hogy micsoda fess és karakán ember volt, akinél még vizitálni is voltak

a nagyapámmal az esküvőjük után. Kenessey Gyulának hívták ezt a főszolgabíró- ismerős volt a név, hiszen a feleségem nagyanyja is Kenessey, s mert Kenessey Gyula is szerepelt abban a könyvben, amelyikben a dédapám. Ő is megyénk háziezredékének, a 69-eseknek volt katonája, szakaszvezető főhadnagya. Azok közé tartozott, akiknek a háború nem ért véget a fegyverszünettel: 1918. november 4-én olasz fogságba esett, ahonnan 1919. december 1-jén ért haza.

Ma itt, Sárbogárdon, ebben a kis Fejér megyei mezővárosban az ő történetét kellene elmesélnem, hiszen rá emlékezünk, ezért jöttünk össze. De lehetetlen felvenni a fonalat, megtalálni a kezdő pontot, s ha az egyenes cselekményvezetést magunk mögött hagyva a francia újhullám filmes eszközeihez nyúlunk is, akkor is nehezen tudnánk az egymást kioltó gondolatokat, értékeket egy rendszerbe foglalni. Már az elképzelt forgatókönyv csupasz váza is zavarba ejtő: van egy férfi, egy, a nagy háborút megjárt hős, aki minden nehézség ellenére becsületes, igaz ember maradt. Aki életével és tetteivel cáfolta rá valamennyi sztereotípiára, történelmi tényként ránk erőszakolt, belénk sulykolt állításra. Van egy férfi, aki keresztény volt és magyar, aki mélyen és meggyőződéssel konzervatív volt, aki éppen a konzervativizmusából és kereszténységéből, pontosabban kereszténységéből következően az emberi életet és méltóságot tartotta a legfőbb értéknek. Aki a vészidőszakban főszolgabíróként mindent megtett a politikai szélsőségek visszaszorítása, a nyilasok tevékenységének a betiltása érdekében. Aki sosem fog Jad Vasem „Világ Igaza” kitüntetését kapni, mert nem mentett zsidókat, nem is menthetett, hiszen a nemzetvesztő nyilas vezető, Szálasi őt is deportáltatta Dachaubába. Oda, ahol sok magyar és más nemzetiségű zsidó mellett oly sok katolikus pap vagy éppen az elveihez ragaszkodó becsületes keresztény vesztette életét.

Sokáig elmondhatatlan történet volt ez is. Miképpen a folytatás is. Hiszen a sárbogárdi főszolgabíró családja tovább szenvedett. A feleségét és a legidősebb lányát, Gizellát megerőszakolták a „dicsőséges felszabadítók”. Egyesek szerint az a két orosz tiszt, akiket éppen Kenessey Gyula felesége hívott meg vacsorára. Ami biztos, hogy leányuk, Gizella menekülés közben Ausztriában ebbe halt bele.

Folytathatnám a történetet az életben maradt ikerhúgok férjeinek kálváriájával, s kirajzolódna egy olyan magyar családtörténet is, amely ugyan nem a napfény íze, de érdemes elmerengnünk rajta, mert ez a mi történetünk, pontosabban ez is a mi történetünk.

Mi az a vidéki középosztály?- kérdezte tőlem a minap egy tősgyökeres pesti értelmiségi egy beszélgetés során. Talán a Kenessey- történetben és a hasonló családi drámafolyamokban találjuk meg a választ. Van persze ebben is minden, büszke magyarok, deklasszált nemesek, feltörekvő parasztok és a többi, de mindenképpen több és összetettebb ez annál, mint amit egyszer György Pétertől olvastam a vasárnapi ebéd közben jóízűen zsidózó vidéki középosztályról. S csak utólag jöttem rá arra, hogy minden sokkal, de sokkal bonyolultabb annál, mint ahogy az elsőre látszik, s ahogy azt a sematizáló politikai közbeszédben és a média boszorkánykonyhájában összekotyvasztják.

Elég csak a mai helyszínünkre tekinteni. Emlékpark a sárbogárdi Hősök terén. A felejthetetlen nyaralások során, amikor még azt hittük, hogy Bogárd a világ közepe, amikor még gyönyörűnek láttuk, akkor ide jártunk ki vörösre festett, már- már rozsdásodó csillagokat lopkodni, azaz letörni a szovjet hősi temető sírjairól. Nem vagyok erre büszke, de gyerekként az ember sok olyan csínytet követ el, aminek akkor nem érzte a súlyát, jelentőségét. Az persze egy másik kérdés, hogy nem volt-e provokáció oly módon tönkretenni egy térségi kereskedelmi központot, egy mezőváros arcukat, ahogy azt itt a szocialista diktatúra idején tervszerűen megvalósították, beleértve a katonai temető bezúfolását a főtérre.

S hogy kik voltak a hősök?

Pár hetet részt vettem a budapesti gettó felszabadításának 70. évfordulóján rendezett megemlékezésen a Dohány utcai zsinagógában. Az egykori gettóba kényszerített magyar zsidó honfitársaink emléke miatt fontosnak tartotta, hogy elmenjek. Ugyanakkor próbáltam feldolgozni azt a tényt, hogy a jelenlévők milyen boldogan tapsolnak az orosz Alekszandrov katonakórusnak. A szólót a Szovjetunió népművésze, Joszif Kobzon énekelte, aki valamikor Sztálinnak ajánlotta a koncertjét, ma pedig Putyin elnök rajongója, ráadásul kitiltották az Egyesült Államokból. S mindezt mosolyogva videózta a hátam mögül a kitiltásában sokak szerint szerepet játszó André Goodfriend, az Egyesült Államok budapesti nagykövetségének ügyvivője.

S mindeközben azon gondolkoztam, hogy vajon a gettó joggal ünnepelt felszabadítói között ott voltak- e azok a katonák, akik halálra erőszakolták – az alapvető emberi és keresztény értékek mellett kiálló, a pesti gettó felszabadításával egy időben Dachauban haldokló- Kenessey Gyula leányát?

Nincs igazság, mondhatnánk. Nincs, de talán nem is baj. Mert nekünk itt ezzel a sok, egymást kioltó igazsággal kell együtt élnünk, s emlékeznünk az olyan tisztességes emberekre, mint Kenessey Gyula volt. Aki Vörösmartyval és velünk együtt vallotta: „A nagy világon e kívül/ nincsen számodra hely;/ Áldjon vagy verjen sors keze:/ itt élned, halnod kell.”

Sárbogárd, 2015. február 5.